

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
Facultatea de Filosofie și Științe Social – Politice
Școala Doctorală de Filosofie și Științe Social – Politice
Specializarea Sociologie

**Discriminare și inechități sociale pe piața
muncii.**
Cazul migrantilor români din Italia

REZUMAT

Coordonator științific:
Prof. univ. dr. **Mihai Dinu Gheorghiu**

Doctorandă:
Alexandra-Georgiana Poenaru

Iași
2021

Introducere

Migrația este un fenomen social complex și dinamic fiind analizat dintr-o varietate de dimensiuni și perspective. Acest fenomen a trezit un interes deosebit atât pentru sociologi, politologi, psihologi, jurnaliști, antropologi cât și pentru publicul larg. Complexitatea analizei acestui fenomen este dată de diverse variabile precum scopurile urmărite de către cei care au migrat (muncă, studii, afaceri, familie), fenomene sociale colaterale de ordin negativ (rasismul, xenofobia, discriminarea, segregarea, marginalizarea socială, sărăcia, exploatarea pe piața muncii) dar și pozitive precum dezvoltare prin remitențe, interculturalitate, creștere economică și mobilitate.

Subiectul analizat în lucrarea de față este intitulat „*Discriminare și inechități sociale pe piața muncii. Cazul emigranților români din Italia*”. Acest demers valorifică în sens general problematica migrației internaționale iar în sens specific face referire la situațiile de discriminare și inechități sociale în rândul unor migranți români încadrați pe piața muncii din Italia.

În urma vizitelor în Italia din ultimii 14 ani am putut observa diverse situații particulare și am ascultat mai multe povești de viață în diferite contexte în care m-am aflat în această țară. Pe de o parte, am aflat despre cazuri de reușită a unor români care s-au integrat și care s-au declarat mulțumiți de viața lor în Italia. Din păcate, am observat o dezamăgire, unii români fiind nemulțumiți de viața lor în Peninsula, de locul de muncă care de cele mai multe ori este sub nivelul pregătirii din România dar și de modul în care sunt tratați de angajatorii italieni. Cu toate acestea, salariul pe care îl obțin îi determină să meargă mai departe coroborat cu diferitele obiective pe care vor să le realizeze (construirea/achiziționarea unei locuințe, achitarea unui credit, ajutarea copiilor să își continue studiile liceale, universitare).

În realizarea tezei de doctorat cu titlul „*Discriminare și inechități sociale pe piața muncii. Cazul imigranților români din Italia*” am pornit de la faptul că, pe lângă aspectele pozitive ale migrației externe, există și o serie de efecte negative care conduc la încălcări ale drepturilor românilor, la discriminare și inechități sociale pe piața muncii în Italia. Elaborarea unui demers sociologic focalizat pe experiențele migranților români la locul de muncă din Peninsula care să facă trimitere la integrarea socială în spațiul italian, piața muncii, exploatarea la locul de muncă, condițiile de muncă, modalitatea de încheiere a contractelor, încălcarea unor drepturi, discriminarea, încadrarea pe piața secundară/inferioară a muncii, litigii cu angajatorii etc. este pertinent.

Importanța temei pentru cunoașterea științifică este generată de analiza complexă a statutului migrantului român pe piața muncii sub influența procesului de migrație din perspectivă sociologică. Cu toate că cele două state (România și Italia) au o legislație a muncii și numeroase documente care promovează și garantează drepturile migrantului pe piața muncii, ideea de demnitate și egalitate de șanse, în realitate, sunt numeroase situații care conduc la încălcarea acestora, în cazul nostru referindu-ne la o abordare neloyală pe piața muncii din Italia în urma căreia migrații români sunt dezavantajați.

Perspectivă teoretică și modele de analiză

În această lucrare am analizat, din punct de vedere teoretic, conceptele de migrație, discriminare pe piața muncii, sclavia modernă, munca forțată, teoria capitalurilor, habitus, documentele care reglementează drepturile migraților pe piața muncii, reprezentări sociale ale migraților, cadrul juridic al procesului migrator dar și evidențierea unor studii ale jurnaliștilor, sociologilor, antropologilor etc.

Din perspectiva teoriilor migrației, punctul de pornire al acestei teze este reprezentat de *teoria pieței duale a forței de muncă* elaborată de Piore (1978). Acesta evidențiază faptul că piața muncii cuprinde două segmente: „unul superior (caracterizat prin stabilitate și un nivel salarial mai ridicat) și altul inferior (definit printr-un nivel de calificare scăzut, salarii mai mici și instabilitate). Se consideră că locurile de muncă din segmentul inferior sunt refuzate de lucrătorii naționali și privite cu un relativ interes de migrați”.

De asemenea, teoria capitalurilor elaborată de P. Bourdieu este un alt punct important pentru această lucrare. Conform acesteia, accesul la bunurile rare pentru agenții sociali se face prin intermediul capitalurilor de care dispun: capitalul economic (diverse bunuri, proprietăți etc.), capitalul cultural, capitalul social. Care este rolul capitalului social în ceea ce privește încadrarea legală pe piața muncii? Aceasta este întrebarea principală după care m-am ghidat raportat la teoria capitalurilor.

Nu în ultimul rând, ne-am raportat la discriminarea socială. O teorie sociologică focalizată în jurul conceptului de discriminare este teoria competiției etnice (Coenders, Scheepers, 1998). Autorii acestei teorii argumentează că grupurile sociale sunt în competiție pentru resurse limitate precum locuința și locurile de muncă. Totodată, schimbările de atitudine sunt determinate de fluxurile de imigrație și de schimbarea nivelurilor de șomaj.

Poziționarea teoretică a acestei lucrări cuprinde două perspective și anume: perspectiva interpretativistă și cea constructivistă. Pe de o parte, am analizat și explicat

contextul social și politic care determină modul în care migrații români sunt tratați pe piața muncii, raporturile dintre angajatorii italieni și muncitorii români precum și cadrul juridic care reglementează acest raport. Pe de altă parte, am urmărit cum acest context contribuie la construirea experienței sociale a migrantului român pe piața muncii din Italia. Am avut în vedere mai multe modele teoretice între care structuralismul-constructivist (Bourdieu, 1989), etnometodologia (Garfinkel, 1967), „grounded theory” (Strauss, Glaser, 1967) dar și principiile sociologiei pragmatice (Boltanski, Thévenot, 1991; Nachi, 2006). Toate acestea contribuie la realizarea unei analize complexe a experienței migraților români pe piața muncii din Italia.

Întrebările cercetării

1. Există o dualitate în mod real pe piața muncii din Italia?
2. Dacă da, de ce acceptă migrații români din Italia locuri de muncă slab calificate și condiții de muncă degradante?
3. Care este rolul capitalului social în ceea ce privește încadrarea legală pe piața muncii?
4. Cum percep imigrații români discriminarea pe piața muncii din Italia?
5. Care sunt modalitățile de contracarare din punct de vedere legal în situații de discriminare?
6. În ce măsură acționează discriminarea:
 - la intrarea pe piața muncii
 - la revenirea după disponibilizări/șomaj
 - în timpul activităților productive
 - în ceea ce privește șansele de promovare/creștere a veniturilor
 - în situații de graviditate, boală, incapacitate temporară.

Obiectivele și premisele tezei de doctorat

Obiectivele tezei

1. identificarea situațiilor concrete care conduc la nerespectarea drepturilor legale ale migraților români pe piața muncii din Italia.
2. prezentarea motivelor pentru care românii acceptă locuri de muncă slab calificate și condiții degradante.
3. identificarea principalelor efecte ale situațiilor de inechitate și discriminare pe piața muncii italiene în rândul migraților români.

4. stabilirea rolului capitalului social în ceea ce privește încadrarea legală pe piața muncii.
5. evaluarea imaginii mediatice a românilor în presa italiană.
6. identificarea strategiilor migranților români de a contracara situațiile de discriminare la locul de muncă.
7. evaluarea situațiilor de raportare a abuzurilor de către migranții români la autoritățile competente.
8. identificarea momentelor în care apare discriminarea pe piața muncii (la intrarea pe piața muncii, la revenirea după șomaj, în timpul activităților, în urma unui denunț etc.).

Premisele de lucru care au ghidat dinamica cercetării sunt următoarele :

1. Acceptarea poziționării pe un nivel inferior pe piața muncii de către români este asociată cu:
 - a. satisfacția unei salarizări superioare față de cea din Romania (deși inferioară standardului occidental);
 - b. acceptarea unor compromisuri specifice pieței (ilegalități/abuzuri);
 - c. un risc crescut al încălcării drepturilor muncii (asigurări, sănătate, pensie).
2. Capitalul social de tip *bonding* este relevant la intrarea pe piața muncii a migranților români în timp ce capitalul de tip *bridging* devine dominant pentru rămânerea cu succes pe respectiva piață!
3. Condițiile ilegale de muncă/teama de a pierde locul de muncă se asociază cu acceptarea situațiilor discriminatorii.
4. Cadrul legal sprijină cu precădere angajatorii și în mai mică măsură pe migranții angajați.
5. Eventualele abuzuri/accidente la locul de muncă sunt reglate mai degrabă informal decât formal.
6. Pierderea locului de muncă îi descurajează pe migranții români să denunțe situațiile de abuz din partea angajatorilor către autoritățile competente.

Design-ul cercetării

Cercetarea fundamentală a acestei lucrări este una calitativă pe bază de interviu semistructurat. În această direcție, am realizat 33 de interviuri cu români care lucrează în Italia, în zona Florența. Cercetarea calitativă a fost realizată în Italia dar și în România. Interviuurile pe care le-am realizat în Italia au presupus întâlnirea cu persoana interviuată la domiciliul acesteia sau într-un loc stabilit de comun acord. Restricțiile de circulație impuse de

declararea stării de urgență și alertă m-au împiedicat să călătoresc în Italia, prin urmare, am realizat câteva interviuri prin intermediul telefonului sau a altor aplicații precum Skype, whatsapp dar și messenger. De asemenea, în cadrul cercetării a fost folosită observația și analiza datelor statistice.

Persoanele intervievate au fost selectate după principiul „bulgărelui de zăpadă” Respondenții au oferit numele altor persoane interesate să-și împărtășească propria experiență de viață. Acest fapt a condus la stabilirea unui eșantion din aproximativ aceleași domenii de activitate.

Ghidul de interviu pe care l-am utilizat a fost alcătuit din cinci părți: venirea în Italia, integrarea socială în Italia, percepția românilor referitoare la existența discriminării, a exploatării pe piața muncii, motivele pentru care românii acceptă situații de muncă degradante, propria experiență pe piața muncii și respectarea/nerespectarea unor drepturi în calitate de angajat cu contract legal. În ultima parte, întrebările au vizat aspecte legate de planurile de viitor.

Alături de cercetarea calitativă, pe bază de interviu semistructurat, am mai realizat un studiu de caz și două analize de conținut ale presei din Italia și România. Prin intermediul studiului de caz am expus povestea de viață a unei românce care a luat decizia de a pleca în Italia pentru a oferi o viață mai bună familiei. Aceasta a avut mai multe locuri de muncă și a relatat diferite momente în care i-au fost încălcate drepturile.

Analiza presei din Italia a vizat, în special, modul în care românii sunt reprezentați pornind de la un context social și politic mai puțin favorabil. De altfel, în urma analizei cele mai multe articole care i-au vizat pe migranții români au fost negative, jurnaliștii au atribuit etichete negative românilor implicați în diferite acțiuni iar termenul „român” apărea încă din titlu fiind asociat mai ales cu situațiile negative.

Prin analiza presei românești am urmărit să identific contextele în care sunt prezentați migranții români din Italia precum și modul în care presa românească evidențiază construcția vocilor. Am constatat că jurnaliștii au preluat din presa italiană sau de pe grupurile românilor de pe rețelele de socializare diferite știri pe care le-au publicat fără a avea vreo intervenție.

Acest studiu cuprinde numeroase date statistice generate de *EUROSTAT*, *Dossier Statistico Immigrazione*, *ISTAT*, *IOM*, *ILO* care ne ajută să stabilim amploarea fenomenelor studiate.

Structura tezei de doctorat

Teza de doctorat „*Discriminare și inechități sociale pe piața muncii. Cazul migranților români din Italia*” este o construcție care urmărește să prezinte experiențele migranților români pe piața muncii din Italia coroborat cu fenomenul de discriminare și încălcarea drepturilor la locul de muncă.

Teza debutează cu capitolul I intitulat „*Abordări teoretice privind fenomenul migrației internaționale*” care cuprinde considerații generale cu privire la fenomenul migrației, o sinteză a principalelor tipologii ale migrației și migranților precum și prezentarea unor teorii ale migrației. În ultima parte a capitolului am prezentat succint teoria capitalurilor alături de universul conceptual al lui P. Bourdieu.

Capitolul II intitulat „*Ipostaze ale discriminării și „sclaviei moderne” pe piața muncii din Italia*” oferă informații despre conceptele de discriminare, sclavie modernă, exploatare și muncă forțată. Discriminarea migranților pe piața muncii din Italia este un subiect interesant care cuprinde atât informații teoretice cât și statistice. Pornind de la literatura de specialitate, am analizat situația românilor pe piața muncii în ceea ce privește diferențele salariale, domeniile de activitate ocupate de migranți de unde rezultă o subîncadrare a acestora și ocuparea cu precădere a unor poziții considerate inferioare precum și discriminarea privind șansele de promovare.

Am considerat oportun să redactez un capitol care să cuprindă elemente istorice, legislative și instituționale ale migrației și dreptului la muncă. În consecință, în cadrul capitolului III, intitulat „*Dimensiunea istorică, legislativă și instituțională a migrației și dreptului la muncă la nivelul Uniunii Europene și Republicii Italia*” am prezentat elemente definitorii ale acestei problematice. În prima parte am făcut o prezentare succintă a principalelor tratate ale Uniunii Europene precum și a drepturilor migranților în legislația internațională. Apoi, am dezvoltat o serie de informații care fac referire la cadrul legislativ italian de reglementare a dreptului la muncă alături de principalele documente care reglementează această problemă (Constituția, Codul Civil și Codul Muncii). În ultima parte a capitolului am realizat o radiografie a migrației românești în Italia pentru perioada 1989-2020.

„*Experiențe românești în practica cercetării migrației*” este al patrulea capitol al tezei. În cadrul acestui capitol am realizat o radiografie a cercetărilor specialiștilor români și italieni privind migrația românilor identificând principalele arii de interes ale acestora. Totodată, am evidențiat o serie de anchete ale jurnaliștilor români care au ca principal subiect viața românilor din Italia. Situația îngrijitoarelor românce («*badante*»), românii care lucrează în agricultură în Sudul Italiei, cazurile de exploatare și sclavie modernă constituie subiecte de

interes pentru jurnaliștii români, subiecte ce sunt puțin dezvoltate în literatura de specialitate. În cadrul acestui capitol am prezentat câteva repere teoretice cu privire la Sindromul Italia precum și un studiu de caz în care am evidențiat experiența unei românce pe piața muncii din Italia.

„*Experiența migranților români pe piața muncii din Florența. O cercetare calitativă*” este al cincilea capitolul al lucrării și constituie cercetarea fundamentală a tezei de doctorat. Acest studiu cuprinde relatări ale românilor din Italia, cuprinși în eșantion, cu privire la experiența lor pe piața muncii. Am realizat 33 de interviuri (26 de femei și 7 bărbați) în care persoanele intervievate și-au expus povestea de viață și experiența italiană fie că a fost pozitivă, fie negativă. Informațiile expuse au contribuit la conturarea unei imagini a situației românilor din Italia. Chiar dacă nu putem generaliza datele la nivelul întregii comunități românești din Italia, cu siguranță și alți români au povești similare mai ales atunci când se pune problema nerespectării unor drepturi pe piața muncii de către angajator, în pofida existenței unei legislații a muncii dar și a unui contract. În orice caz, trebuie să facem diferența între situațiile în care unui angajat nu îi sunt respectate drepturile de către stat și de către angajator. Românii cu care am vorbit au relatat că în unele situații particulare nu le sunt respectate drepturile de către angajator însă dacă apelează la autoritățile competente li se face dreptate. Așadar, legislația muncii este aplicată însă problema apare când angajatorul nu ține cont de prevederile în vigoare. În anumite situații, pentru a nu-și pierde locul de muncă, apare o relație de complicitate între angajat și angajator și eventualele probleme sunt rezolvate informal iar angajatul acceptă unele nedreptăți din partea angajatorului. Obiectivele și premisele studiului sunt formulate în funcție de trei teorii care constituie cadrul teoretic al lucrării.

Capitolele VI („*Reprezentări despre migranții români în presa scrisă din Italia. Între infraționalitate, discriminare și exploatare pe piața muncii*”) și VII („*Observații asupra reflectării mediatice a migranților români din Italia în presa românească*”) urmăresc să surprindă cum sunt reprezentați migranții români în presa din Italia și România. Presa din Italia evidențiază mai degrabă latura negativă a prezenței românilor în Peninsulă prin prezentarea unor știri care îi evidențiază pe unii români din postura de delincvenți care au comis diferite infracțiuni. Pentru a stabili cum sunt reprezentați românii în presa italiană am analizat 230 de articole dispuse într-un interval de 10 ani (2010-2020) în cinci publicații (La Repubblica, Il Giornale, La Nazione, Liberta și Firenze Today). Prin intermediul analizei de conținut am ajuns la concluzia că presa italiană expune mai ales situațiile negative în care unii români au fost implicați asociind respectivii români cu etichete precum *hoți, bețivi, fiare,*

bestii, criminali, bastarzi, escroci, șacali etc. În ultimă instanță, promovarea unei imagini negative în presă conduce către conturarea unei imagini greșite despre comunitatea românilor din Italia.

Presa din România prezintă diferite articole care au ca subiect românii din Italia cu precădere referitoare la: situația pe piața muncii, cazurile de exploatare și abuz, sclavie modernă, implicarea în politica locală, inițiativa antreprenorială precum și situația unor români în contextul pandemiei de Covid-19 când mulți au rămas fără loc de muncă și fără locuință. Am constatat că discursul mediatic se bazează fie pe prezentarea unor situații dramatice fie pe promovarea unor modele de reușită în sens individual, diaspora fiind prezentată sub forma unor personaje pozitive și negative. Articolele care cuprind informații despre piața muncii și dificultățile prin care trec unii români, în speță, exploatarea, sclavia modernă, nerespectarea unor drepturi dar și situația îngrijitoarelor românce (*»badante«*), sunt relativ puține și nu prezintă amploarea reală a acestor situații. Mai mult, jurnaliștii preiau informații care au apărut inițial în presa italiană fără vreo intervenție asupra acestora. Exploatarea pe piața muncii și sclavia modernă sunt teme ce pot furniza numeroase informații și experiențe personale. Cu toate acestea, am observat că sunt prezentate aceleași cazuri la intervale diferite de timp fiind modificat doar titlul.

Dificultăți și limite ale cercetării

Pe parcursul realizării demersului de cercetare au apărut câteva dificultăți și limite care m-au împiedicat să urmez planul stabilit inițial.

În primul rând, declararea stărilor de alertă și urgență ca urmare a pandemiei generate de virusul SARS-COV-2 m-au împiedicat să călătoresc în Italia în vederea realizării interviurilor față în față. Prin urmare, a trebuit să mă reorientez și am continuat realizarea interviurilor prin intermediul telefonului și a unor aplicații precum Skype, Whatsapp, Messenger.

În al doilea rând, mi-am propus realizarea unor interviuri cu specialiști italieni și români care mi-ar fi oferit informații despre situația românilor pe piața muncii. Acest fapt nu a mai fost posibil având în vedere dificultatea de a lua legătura cu aceștia. Am întâmpinat dificultăți în a stabili o legătură și cu unii specialiști din România. Am trimis mai multe e-mail-uri către aceștia însă fără niciun răspuns. Prin specialiști români mă refer la politicieni, medici, psihologi dar și jurnaliști. Menționez că am trimis e-mail inclusiv la Ambasada României în Italia, la preoți români care își desfășoară activitatea în Italia precum și către reprezentanții unor ONG-uri românești din Italia. Întrucât nu am reușit să stabilesc o legătură

cu specialiștii italieni și români, am fost nevoită să renunț la studiul care îi viza în mod direct pe aceștia. Totuși, am prezentat un punct de vedere al unor reprezentanți ai românilor în cadrul capitolului VII ca urmare a analizării unor articole de presă.

În al treilea rând, pornind de la teoria lui Piore care împarte piața muncii într-un sector inferior și unul superior, o altă limită a cercetării se referă la faptul că eșantionul nu cuprinde și persoane care activează în sectorul superior pentru a avea și punctul lor de vedere asupra celor cercetate. Totodată, respondenții sunt încadrați în aproximativ aceleași domenii de activitate, deci, nu există o diversitate în acest sens.

Nu în ultimul rând, eșantionul nu este echilibrat în sensul în care proporția femeilor este mult mai mare decât a bărbaților. Am observat o oarecare reticență a respondenților de gen masculin în a oferi detalii cu privire la experiența lor pe piața muncii. Răspunsurile din partea acestora au fost mai generale, uneori lipsite de conținut relevant.

Concluzii

În concluzie, teza de doctorat cu titlul „*Discriminare și inechități sociale pe piața muncii. Cazul migranților români din Italia*”, alături de decorul teoretic, aduce în prim plan câteva povești de viață ale unor români care, din lipsa unor oportunități în propria țară, au luat decizia de a pleca în străinătate pentru a putea oferi o viață mai bună propriei familii și pentru a-și îndeplini anumite obiective.

Pornind de la obiectivele și premisele stabilite se conturează o serie de concluzii finale.

Situațiile concrete care conduc la nerespectarea drepturilor legale ale migranților români pe piața muncii din Italia sunt, cel puțin la început, necunoașterea limbii, nevoia de a avea un loc de muncă, lipsa unor locuințe, teama de a nu fi etichetați ca și persoane care denunță ceea ce înseamnă gășirea cu greutate a unui alt loc de muncă sau chiar plecarea din acea comunitate, acceptarea situațiilor de discriminare dar și necunoașterea propriilor drepturi.

Motivele pentru care românii acceptă locuri de muncă slab calificate și condiții degradante sunt de ordin financiar. Cu toate că ocupă locuri de muncă slab calificate și condiții de muncă care nu respectă legislația, nivelul salarial este mai mare decât ceea ce ar putea obține în țara de origine însă la un nivel mai scăzut față de standardele occidentale.

Principalele efecte ale situațiilor de inechitate și discriminare pe piața muncii italiene în rândul migranților români se referă în principal la imposibilitatea de a evolua în carieră și

în rădăcinarea în locuri de muncă slab calificate, din zona inferioară. Chiar dacă au posibilitatea de a schimba locul de muncă, noul job va fi în același domeniu ca urmare a obișnuinței, a siguranței unui câștig financiar și existenței unei rețele de cunoștințe care activează cu precădere în aceleași domenii de activitate.

Chiar dacă modalitățile de contracarare a situațiilor de abuz sunt cunoscute, de cele mai multe ori românii preferă să nu apeleze la autorități ci mai degrabă să rezolve problema la nivel informal, cu angajatorul. Uneori, aceștia nu acționează în nici un fel temându-se că nu ar mai avea un serviciu.

Principalele efecte ale situațiilor de inechitate și discriminare pe piața muncii italiene în rândul migranților români sunt următoarele: subîncadrarea pe piața muncii, declasarea socială, pierderea încrederii în sine, apariția unor sentimente de frustrare etc.

Capitalul social, înțeles ca „relaționarea cu alți indivizi și implicit accesul la resursele controlate de aceștia, schimbul de informații, asigurarea nevoii de apartenență, integrarea în rețele sociale” (Voicu, 2008) are un rol important întrucât pentru a găsi un loc de muncă este foarte importantă recomandarea din partea cuiva însă nu este garantată și încadrarea legală pe piața muncii care depinde în cea mai mare măsură de angajator și condițiile stabilite inițial între părți.

În ceea ce privește imaginea românilor în mass media italiană aceasta este preponderent negativă. După cum au relatat respondenții în cadrul interviurilor, tendința este de a fi mediatizate mai ales cazurile negative în care au fost implicați unii români. Totodată, atunci când un român săvârșește o faptă negativă, mass-media promovează subiectul pe o perioadă mai îndelungată comparativ cu situația în care aceeași faptă ar fi fost săvârșită de o persoană de origine italiană. Așa cum relatează și F, 60 ani, studii superioare, „*dacă un italian face o crimă îl menționează o dată la Jurnalul de la 13:30 și gata, dacă era român se vorbește o săptămână întreagă dimineața, la prânz, seara și la miezul nopții!*” În urma analizei presei din Italia, am constatat, de asemenea, că sunt promovate mai degrabă știrile negative.

Nu pot afirma că românii intervievați au stabilite anumite strategii de a contracara situațiile de discriminare la locul de muncă. În unele situații aceștia apelează la sindicat sau la un avocat însă, de cele mai multe ori, acceptă diferitele forme de discriminare de teama de a nu-și pierde locul de muncă. După cum au relatat unii respondenți, atunci când își cereau drepturile li se răspundea că dacă sunt nemulțumiți pot să plece în altă parte pentru că sunt și alte persoane dornice să muncească. În consecință, românii preferau să nu facă o plângere oficială mai ales că ar putea fi etichetați și astfel și-ar găsi mai greu un loc de muncă. Unii

respondenți au relatat că aveau cunoștințe care au denunțat angajatorul pentru încălcarea drepturilor însă, în cele din urmă, au dobândit un renume negativ, nu mai erau angajați și au fost nevoiți să plece din acea comunitate.

De cele mai multe ori discriminarea pe piața muncii apare în situații de boală dar și în timpul activităților. La început, migranților români li se oferă anumite promisiuni însă pe parcurs constată că realitatea este diferită. Cu toate că se declară nemulțumiți, aceștia acceptă anumite situații din motive financiare, teama de schimbare și lipsa unor oportunități.

Premisa potrivit căreia acceptarea poziționării pe un nivel inferior pe piața muncii de către români este asociată cu satisfacția unei salarizări superioare față de cea din România, acceptarea unor compromisuri specifice pieței (ilegalități/abuzuri) se confirmă. Chiar dacă sunt poziționați într-o zonă inferioară care nu corespunde pregătirii profesionale și implică o declasare socială, salariul obținut este mai mare decât ceea ce ar putea obține în România. În consecință, românii acceptă anumite compromisuri specifice pieței (de exemplu, în cazul badantelor acceptarea unui contract cu ore mai puține decât cele lucrate în realitate) care converg unui risc crescut al încălcării drepturilor. În ceea ce privește premisa privind acceptarea poziționării pe un nivel inferior coroborat cu riscul crescut de încălcare a drepturilor muncii, nu se confirmă. Dacă migranții români au un contract de muncă legal, drepturile privind asigurarea de sănătate, dreptul la șomaj, la anumite subvenții în caz de accidente sau care decurg pentru familie (de exemplu alocații pentru copii), drepturi care sunt garantate direct de către stat în baza unei legislații a muncii, sunt respectate, indiferent de poziționarea într-o zonă inferioară sau superioară.

Capitalul social de tip bonding este relevant la intrarea pe piața muncii în timp ce capitalul de tip bridging devine dominant pentru rămânerea cu succes pe respectiva piață, se confirmă. În primă fază, românii apelează la o rețea restrânsă de cunoștințe pentru a găsi un loc de muncă însă pe măsură ce se integrează și își extind rețeaua de cunoștințe pot beneficia de ajutor din partea altor persoane, inclusiv italieni.

Condițiile ilegale de muncă/teamă de a pierde locul de muncă se asociază cu acceptarea situațiilor discriminatorii, se confirmă. De cele mai multe ori, românii intervievați au relatat că au acceptat diferite situații discriminatorii pentru a-și păstra locul de muncă. Chiar dacă ar fi avut posibilitatea să apeleze la autorități nu au făcut-o din motive financiare iar în cazul persoanelor care locuiau cu persoana pe care o îngrijeau, acestea erau constrânse și de faptul că nu aveau o altă locuință sau alte oportunități.

Premisa potrivit căreia cadrul legal sprijină cu precădere angajatorii și în mai mică măsură pe migranții angajați, nu se confirmă. Italia are reglementată o legislație a muncii de

care beneficiază toți cetățenii care lucrează legal pe piața muncii, inclusiv migranții. Aceștia pot apela la autorități atunci când nu le sunt respectate drepturile. Așa cum rezultă și din analiza interviurilor, persoanelor cărora le-au fost încălcate drepturile dacă au apelat la autorități li s-a făcut dreptate. Însă, premisa potrivit căreia eventualele abuzuri/accidente la locul de muncă sunt reglate mai degrabă informal decât formal, se confirmă. În această situație ambele părți preferă să ajungă „la mica înțelegere”. F, 68 ani, studiile liceale relatează situația unei prietene care a fost concediată pe nedrept după trei ani de activitate. A apelat la serviciile unui avocat însă „nu au ajuns la proces pentru că trebuia să-i dea fetei 12000 de euro și a primit 6000 la mica înțelegere”.

Pierderea locului de muncă îi descurajează pe migranții români să denunțe situațiile de abuz din partea angajatorilor către autoritățile competente se confirmă. Principalul motiv pentru care românii acceptă diferite abuzuri este acela că își dorescu cu orice preț un loc de muncă întrucât au nevoie de bani.

În teza de doctorat cu titlul „*Discriminare și inechități sociale pe piața muncii. Cazul migranților români din Italia*” am analizat literatura de specialitate în domeniu și am parcurs principalele studii disponibile cu privire la tematica analizată. Principalele concepte avute în vedere au fost: migrația, teoria capitalurilor, discriminarea, sclavia modernă, exploatarea pe piața muncii, munca forțată, reprezentările sociale și dreptul la muncă. În partea practică a acestei lucrări am utilizat metode și tehnici specifice atât cercetării calitative cât și cantitative precum: interviul, studiul de caz, observația, analiza de conținut, analiza datelor statistice. Toate acestea au contribuit la conturarea unui demers teoretic și empiric care aduce în atenție experiențele unor români pe piața muncii coroborat cu încălcarea unor drepturi, abuzuri și apariția discriminării. Discriminarea românilor pe piața muncii din Italia are următoarele forme: discriminare economică bazată pe inegalități salariale, discriminare după naționalitate, discriminarea pe criterii de boală, discriminarea de gen manifestată prin hărțuire sexuală, discriminarea în mass-media. Din mărturiile respondenților am constatat că aceștia sunt supuși unei duble discriminări, atât în Italia cât și în România. Cei care au peste 50 de ani au relatat că în România nu și-ar mai putea găsi un loc de muncă la această vârstă și de aceea preferă să „îndure” în Italia.

Bibliografie selectivă

Barbiano, E. Ortensi, E. (2015). „Female Labour Segregation in the Domestic Services in Italy”. *În International Migration & Integration*, 16, pp. 1121–1139.

Belea, S. (2012). „Imigrantul român în Italia între integrare și discriminare. Un punct de vedere Italian”. În *Buletin Științific*, vol. XXI, pp. 181-201.

Bonifazi, C. (2006). „Italians and Foreign Immigration”. în *Finnish Yearbook of Population Research*. 42, pp.93-112.

Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Cambridge: Harvard University Press.

Bourdieu, P. (1986). „The Forms of Capital”. în *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, New York: Greenwood Press.

Bourdieu, P. (1989). „Social Space and Symbolic Violence” în *Sociological Theory*, 7(1), pp. 18-26.

Bourdieu, P. (1990). *In other words: Essays toward a reflexive sociology*. Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, P. (1998, [1986]). „The Forms of Capital” in J.E. Richardson (ed). *Handbook of Theory for the Sociology of Education*. Greenwood Press.

Bourdieu, P. (2000). *Simțul practic*. Iași: Editura Institutul European.

Bourdieu, P. (2012). *Limba și putere simbolică*. București: Editura Art.

Caponetti, S. (2018). *Diritto e mercato del lavoro*. Padova: libreriauniversitaria.it.

Cillo R, Perocco F. (2015). „Outsourced racism in Italy: discrimination at work and trade union responses in three sectors”. în *European Review of Labour and Research*, 21(1), pp.51-63.

Costituzione della Repubblica italiana, disponibil online la adresa <https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione.pdf>.

Cozzi, D. (2019). *Legami in Diaspora. Figli e madri nell' emigrazione dalla Romania*. Udine: Forum.

Ferrero, M., Perocco, F.(2011). *Razzismo al lavoro. Il sistema della discriminazione sul lavoro, la cornice giuridica e gli strumenti di tutela*. Milano: Franco Angeli.

Nicolau, A. (1997). *Reprezentări sociale*. Iași: Editura Polirom.

Nocifora, E. (2014). *Quasi schiavi. Paraschiavismo e super-sfruttamento nel mercato del lavoro del XXI secolo*. Maggioli Editore.

Parente, M. (2012). „Donne in movimento:la condizione lavorativa delle donne migranti in Italia”. *Osservatorio Isfol*, 3, pp.139-150.

Pera, G. (2007). *Diritto del lavoro*. Milano: Giuffrè Editore.

Piore M. (1978). „Dualism in the Labor Market : A Response to Uncertainty and Flux. The Case of France”. în *Revue économique*, 29(1), pp. 26-48.

Quirk, J. F. (2006). „The Anti-Slavery Project: Linking the Historical and Contemporary”. în *Human Rights Quarterly*, 28 (3) pp. 565–598.

Sandu, D. (1984). *Fluxurile de migrație în România*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România.

Sandu, D. (2000). „Migrația circulatorie ca strategie de viață” în *Sociologie Românească*, 2, pp. 5-29.

Sandu, D. (2005a). „Emerging Transnational Migration from Romanian Villages”. În *Current Sociology*, 53(4), pp. 555-582.

Sandu, D. (2006b). *Locuirea temporară în străinătate: Migrația economică a românilor: 1990 - 2006*. București.

Sandu, D. (2010). *Lumile sociale ale migrației românești în străinătate*. Iași: Editura Polirom.

Sandu, D. (2016a). „Youth migration as strategic behaviour in a multilevel approach”. Lucrare prezentată la Conferința YMOBILITY, Bucharest, 2-3 Septembrie.

Sandu, D. (2016b). „Remittances as Home Orientation Rooted in the Lifeworlds of Immigrants”. În *Central and Eastern European Migration Review*, 5(2), pp. 81-98.

Sandu, D., Toth, G., Tudor, E. (2017). „The nexus of motivation–experience in the migration process of young Romanians”. în *Population Space and Place*, 24(1), pp. 1-16.